

Nekoliko črtic iz polpreteklega časa.

Spisal dr. V. Zarnik.

I.

Veja Ast, šilo Ahle, drevo Baum itd. brundali smo na ves glas v poznej jeseni leta 1842. v šenpeterskejši šoli v Ljubljani pod vodstvom starega šenpeterskega „šómaštra“, čigar naloga je bila pokazati nam prve korake, kako se pride v hram modrosti in nemške učenosti. Sedeli smo dečki natlačeni, kakor slaniki v sodu in s komolci smo se suvali na desno in levo, ker ni bilo mogoče, da bi petnajst fantov imelo zadosti prostega gibanja v jednejšolskejši klopi. Takrat ni bilo nič šolskih nadzornikov in komisijonov, ki bi bili merili, koliko kubičnih metrov prostora vsak učenec potrebuje.

Naš učitelj je bil star, jako resnoben mož in vsakdo izmejšolarčkov bil je vesel, če mu ni družega rekel, kakor: „du Esel du!“

To so bile prve nemške besede, ki smo se jih v šenpeterskejši šoli naučili. Ker je ta kompliment vsak dan po večkrat slišal, bil je vsak prepričan, da je strašan osel, in si je še prav v veliko čast štel, ako je gospod dostavil še po slovenski: ti si prav tistega osla brat, ki je v Noctovej barki rigal!

Kakor pravim: vsi šenpeterski akademiki bili bi s tem zmerjanjem prav zadovoljni, ako bi bilo samo pri tem ostalo. Ali prišel je tudi potres, sličen temu zadnjič v Zagrebu. Gospod učitelj so namreč, ko je kateremu izmejnashpiritusa zmanjkalo, s celo pestjo tako zaušnico primazali, da je vseh petnajst glav v jednejšolskejši klopi skupaj trčilo. Klofuto je večjidel dobil tisti, ki je na konci klopi sedel, in mej temi nesrečniki bil sem tudi jaz. Pri tistem je bil potres, kakor zadnjič v Zagrebu, kar sedem solnc je na jedenkrat videl, potem pa veliko temo brez meseca. Pri drugem sosedu je bil potres samo še take moči, kakor v Brežicah — in tako čedalje manj in manj — da je petnajsti pri zidi sedeči samo še malo vibriranje čutil.

V šoli so bili trije dostojanstveniki: prvi je bil „obermusteršilar“; drugi tisti, ki je s palico dajal na zadnjo oplat in tretji, ki je gospodu učitelju po tobak hodil, kajti bili so velik „šnofáč“.

Prvo dostojanstvo je zadelo po navadi kacega repetenta, ker je bil on najučenejši, ko se je šola začela, kajti poznal je gotovo

vse črke; a mi na novo vpisani smo okolo sebe gledali, kakor božji volički. Tisti, ki je imel službo profosa, bil je močan, krepak, gotovo tudi najstarejši v šoli, — doma po navadi izpod Golovca, iz Štépanje vasi, ali pa iz Most. Ko sem jaz začel v šolo hoditi, opravljal je to dostojanstvo učenec, ki se je pisal za Jesiha; in res je znal take mazati, kakor da bi bila šiba poprej v kisu namočena. Bil je doma izpod Golovca, uže štirinajst let star, a mi drugi smo takrat komaj po pet, šest ali k večjemu po sedem let imeli.

Najbolj imenitno, tedaj tudi najbolj zavidano dostojanstvo je bilo tistega, ki je po tobak hodil. Moral je biti v posebnej milosti pri gospodu učitelju, kajti obražali so tobak samo iz neke prodajalnice pri mesarskem mostu. Tisti dostojanstvenik, ki je dobil zjutraj ob osmej uri, ko se je šola začela, groš za tobak, odpravil se je takoj na pot in povrnil se je malo pred deseto uro, ko se je imela šola končati.

Ker je bilo treba najmanj trikrat na teden, včasih pa tudi vsak dan po tobak hoditi, imel je tisti presrečni tobakonosec skoro večji del dopoludneva prostega, niti ni čutil nikdar nobednega potresa, niti mu ni bilo treba toliko „Eselnov“ požirati, kakor nam ostalim nesrečnežem. Šel je po tobak po šenpeterskem predmestju, — potem ko ga je kupil, obrnil se je čez mesarski most na veliki trg k Giontiniju gledat, če so kakšne nove slike razstavljene in končno se je povrnil po Poljanah počasi zijala prodajaje spet v šolo. Tako mu je dopoludne prijetno minulo, torej ni čuditi se, da je bilo to mesto najbolj zavidano in da je bila vsacega najbolj vroča želja, popéti se kedaj na to visoko in častno stopinjo.

Meni se je to posrečilo še le zadnji mesec šolskega leta. Bilo je pa to tako: moj predhodnik imel je ravno na semánji dan, ko je bil v Ljubljani sv. Petra semenj, nesrečo, da je po poti tobak izgubil — vsaj tako se je on pri gospodu učitelju izgovarjal in se poleg tega na grde načine kremžil. Mi drugi mu pa nismo tega verjeli, ampak imeli smo ga na sumu, da še tobaka kupil ni, nego da si je za ta groš pri Tirolci na sejmskem trgu lesenega konja kupil. Pa bodi-si kakor hoče, bil je sijajno odstavljen in njegovo mesto je bilo razpisano. Gravitetično so gospod učitelj vprašali: No, kdo hoče pa sedaj po tobak hoditi? Kakor da bi blisknil, smo vsi na jedenkrat vstali, na vse pretege obe roki molili, s prsti migali in kakor iz jednega grla vpili: Jaz! jaz! jaz! Gospod učitelj so nas pa resnobno gledali in gotovo kakih deset minut motrili, predno so se odločili. Vsi smo

kakor na škrcih odločitve pričakovali, kdo bo vendar tisti srečni. Najedenkrat se proti meni obrnejo in zarenče: Tu imaš groš, pojdi po tobak, pa nikar mi ga ne izgubi! S temi besedami bilo je imenovanje izvršeno. Ponosno sem z grošem po tobak odšel, drugi so se pa spet usedli kakor z mrzlo vodo polito kodri.

Kadar smo pisali, bil bi človek mislil, da so gospod učitelj Siamski kralj, ki se ravno s svojimi ministri posvetuje. Pri vsakej pisalneji uri je bilo gotovo kakih dvanajst učencev, ki so morali za kazen pred klopmi na trebuih ležati in v takem položaji pisati. Najbolj smo se pa smijali, ako so gospod učitelj tacega na trebuhu ležečega pisalca z nogo brcnili. Ta nesrečnež je potem z glavo v črninik butnil, ga prekucnil in tako po šoli črno povodenj napravil.

Najimenitnejši so bili pa v šoli taisti dnevi, — kar se je po navadi po dvakrat vsakega pol leta pripetilo, da nas je prišel „šul-oberaufsegar“ obiskat. Imeli smo dva: korarja gospoda Novaka, pa rotovškega svetovalca gospoda Kestelna. Srečnega se je tisti štel, kogar je nadzornik z roko prijazno po glavi potipal rekoč: „No fant, ti si pa uže priden; le tako se uči, iz tebe bo še jedenkrat kaj.“ Imeli smo v šoli velike prepire, kateri obeh nadzornikov je bolj imeniten, ali rotovski gospod, ki nosijo belo vestijo in imajo belo ruto za vratom, ali gospod korar z rudečim kolarjem in z zlatim križem na prsih? Večina je bila za gospoda korarja, jaz pa odločno za rotovškega gospoda in sicer iz tega uzroka, ker so me vselej prijazno z roko po glavi pogladili.

V šolo smo hodili v družini mimo šenpeterske kosarne, kjer je bilo pa takrat veliko grmovja in jam. Najporednejši součenec, kar smo jih imeli, neki Bandolčkov Lojze, nam je jedenkrat ves prestrašen nasproti pritekel, ter nam pravil, da je zagledal tam pri nekej luknji škrate z rudečo kapico, ki je iz kruglje gledal in iz lule tobak kadil. Od tistega časa se gotovo več nego leto dnij nisem upal mimo kosarne iti.

Najznamenitnejši dogodek tega šolskega leta bil je záme ta, da sem se z Bezljajevim Franceljnom *) seznanil in ž njim takrat za zmirom prijateljstvo sklenil. On je bil uže v „óbare“ (sedanjem drugem normalnem razredu) in stanoval je tudi na Poljanah v takrat Klovov-sovej hiši, jaz pa prav na koncu spodnjih Poljan pri Grumu. Ko sem

*) Tako se je po domače imenoval neki sedaj znan naš pisatelj.

nekega lepega spomladanskega dné ob desetih iz šole domov prišel, napotil sem se proti štepanskej „Šrangi“, kjer sem se tam pri polji na rante usedel, ter veselil se toplega solnca. Kmalu pride Francelj s svojo sestro mimo in vprašam ja: Kam pa greš?

Odgovori mi: Na Golovec po drva, če hočeš, pa pojdi še ti z nama!

Ne besede izpregovorivši skočil sem z rante ter se jima pridružil. Kmalu smo bili na Golovcu in prijateljstvo je bilo tam v otročjih letih na vedno skleneno. Če je dovoljena primera, smem reči, da si mi zdi ta dogodek kakor tisti iz sv. pisma, ko je naš Gospod sv. Matevža na mitnici dobil in po malem besedovanji s sáboj vzel.

Naš prvi preoriginalni učitelj učakal je visoko starost, kajti umrl je še le pred par leti, star sedeminosemdeset let, kakor papež Pij IX. Čast njegovemu spominu! Bil je ves čas, kar se je narodno gibanje pričelo, vzgled zavestnega in neomahljivega slovenskega moža. Nikdar ni zamudil oddati svojega volilnega glasú slovenskim narodnim kandidatom. Niti nasprotne stranke obetanje, niti pretenje ne bilo bi ga zadrževalo, iti na rotož, izpolnit svojo narodno dolžnost; nobedno vreme, tudi ako bi bile preklje z nebes letele, ne bi bilo starčka na domu ali na potu ustavilo, dati svojemu narodu, kar je narodovega. Pravil je, da je bil najhuje v svojem življenji razžaljen, ko ga je prišel pri nekih volitvah naroden agitator, sicer časti vreden mož, nagovarjat, naj gre tudi on naše volit! Zavrnil ga je starec z besedami: „Spravite se mi, šolobarda, Dežman je nemškutar postal, ko je bil štirideset let star, kaj li mislite, da bom jaz tako strašan kozolec s svojimi osemdesetimi prebrnil?!“

Jezikoslovne razprave.

Spisal Fr. Levstik.

Pinja, f., das Butterfass, beséda, znana široko mej Slovéní. Ostali slovanski jeziki je némajo, a nahaja se njé sléd v románščini; ladinski: torné (drehen) la pégna, buttern; liqué la pégna, Rahm aus dem Kübel lecken. Alton die ladinischen Idiome (in Tirol). Innsbruck 1879., na 285. stráni uči res, da: pégna, poleg: pégna (reci: paenja) znači „Kübel“, domislivši se vlaške beséde: pignatta, der Topf, katero Diez, etymolog. Wörterb. der romanischen